

Náčrt dejín logiky a metodológie vied na Slovensku v rokoch 1918 – 1970

JOZEF VICENÍK

Kľúčové slová: Slovensko, logika, metodológia vedy, inštitucionalizácia, profesionalizácia, vzdelávanie

Predmetom analýzy v tejto štúdii je podanie rámcového obrazu vývinu logiky a metodológie vied, počiatky a priebeh ich inštitucionalizácie a profesionalizácie v dobovom kontexte a podmienkach na Slovensku po roku 1918. Základným cieľom je preskúmať paradigmatický prechod od tradičnej logiky k modernej formálnej logike, ako aj o počiatky formovania a postupného rozvoja modernej metodológie vied. Pozornosť sústreďme tiež na zmeny v oblasti výučby logiky a metodológie vied, ich obsahu a rozsahu, ako aj na rozvoj vedeckovýskumnej činnosti v rámci týchto vedných odborov. V rámci analýzy uvedených problémov stručne poukážeme na niektoré činitele, ktoré rozvoju modernej logiky a metodológie vied prekážali, resp. ho spomaľovali, ale aj na tie, ktoré tento proces urýchlili.

Z hľadiska tematického zamerania tejto štúdie je potrebné urobiť stručnú poznámku k počiatkom výskumu logiky a metodológie vied na Slovensku. V rokoch 1918 – 2000 spracovaniu tejto problematiky nebola venovaná osobitná pozornosť. Úvahy spracovať dejiny logiky a metodológie vied na Slovensku vznikli začiatkom osemdesiatych rokov minulého storočia. Prvá štúdia podávajúca syntetickejší pohľad na dejiny logiky vznikla pri príležitosti 25. výročia vzniku samostatnej Katedry logiky na Filozofickej fakulte UK.¹ Ďalšia štúdia venovaná procesu inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky po roku 1918 až do roku 1948 bola publikovaná v roku 1998.² Systematický výskum dejín logiky a metodológie vied sa začal v roku 2000 v rámci grantového projektu *Vývin logiky a metodológie vied na Slovensku po roku 1918* (2000 – 2002). Výstup z projektu bol publikovaný v roku 2002 a obsahuje aj prí-

¹ CMOREJ, Pavel – ČERNÍK, Václav – VICENÍK, Jozef. *25 rokov logiky na Filozofickej fakulte UK*. In *Filozofia*, 1983, roč. 44, č. 5, s. 605-621.

² VICENÍK, Jozef. Proces inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky na Slovensku po roku 1918. In KOLLÁR, Karol – KOPČOK, Andrej – PICHLER, Tibor (eds.) *Dejiny filozofie na Slovensku*. Bratislava : Infopress, 1998, s. 436-449.

spevky českých logikov, ktorí spolupracovali na projekte.³ Obsahuje príspevky zahŕňajúce výskum dejín logiky a metodológie vied v rokoch 1918 – 1970. Ďalší výstup z riešenia grantového projektu bol publikovaný v roku 2005 a venuje sa analýze procesu inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky a metodológie vied v rokoch 1971 – 1989.⁴

Proces inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky a metodológie vied v období rokov 1918 – 1970 je možné rozdeliť na tri základné etapy s charakteristickými medzníkmi:

- I. Proces inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky a metodológie vied v rokoch 1918 – 1948 (prechod od tradičnej k modernej formálnej logike a metodológie vied).
- II. Proces inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky a metodológie vied v rokoch 1949 – 1962 (do vzniku samostatnej Katedry logiky FF UK).
- III. Proces inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky a metodológie vied a ich ďalšieho rozvoja v rokoch 1962 – 1970.⁵

* * *

I. etapa (1918 – 1948)

V roku 1918 po rozpade Rakúsko-Uhorska a vzniku Československej republiky nastal na území Slovenska rozvoj národného školstva. Výrazne sa prejavoval nedostatok slovenských učiteľov a neboli vytvorené podmienky ani čas na ich prípravu. V roku 1919 bola založená Univerzita Komenského (UK) ako prvá národná univerzita na Slovensku (nie však prvá na našom území). **Filozofická fakulta UK** vznikla v roku 1921 popri lekárskej fakulte a právnickej fakulte. Organizačná štruktúra na filozofickej fakulte bola tradičná a zhodná s univerzitami v Rakúsko-Uhorsku a Nemecku. V štruktúre filozofickej fakulty mala miesto filozofická stolica, v rámci ktorej bol popri psychologickom a sociologickom seminári zriadený aj filozofický seminár. Práve tieto semináre mali zabezpečovať vedecký výskum a jeho rozvoj. Výučba filozofie sa začala v roku 1922 a výučba logiky (tradičnej logiky) sa začala až v letnom semestri v roku 1925. Prednášky z elementárnej logiky v rozsahu dve hodiny týždenne vypísal doc. Dr. Josef Král (neskôr sa stal profesorom a v rokoch 1930 – 1931 dekanom fakulty). Prednášky z logiky boli pravidelné, ale ich konanie záviselo od ich vypísania učiteľmi v jednotlivých semestroch a od záujmu študentov o tieto prednášky.

³ VICENÍK, Jozef – CMOREJ, Pavel (eds). *K dejinám logiky a metodológie vied na Slovensku a v Čechách*. Bratislava : Iris, 2002.

⁴ CMOREJ, Pavel – ČERNÍK, Václav – VICENÍK, Jozef (eds.) *Sondy do dejín logiky a metodológie vied na Slovensku a v Čechách*. Bratislava : Iris, 2005. Pri výklade problematiky v tejto stati využívame výsledky publikované v tomto monografickom zborníku.

⁵ Bibliografiu prác z logiky a metodológie vied na Slovensku (1918 – 1989) pozri in: CMOREJ – ČERNÍK – VICENÍK, ref. 4, s. 305-326.

Prednášky z logiky v rámci filozofického seminára v rokoch 1925 – 1947 postupne realizovali prof. Dr. Josef Král a prof. Dr. Josef Tvrdý. Títo českí profesori sa významne zaslúžili nielen o výučbu logiky na filozofickej fakulte a o kontinuitu (hoci s istými prestávkami) až do roku 1939. Podieľali sa aj na výchove pracovníkov, ktorí sa začali zaoberať problematikou logiky a niektorí z nich sa zaslúžili o šírenie modernej formálnej logiky. Touto otázkou sa budeme osobitne zaoberať. Viedli dizertačné práce študentov, ovplyvňovali výber tém dizertačných prác. Treba však zdôrazniť, že v rámci dizertačných prác prevažovala tematika z dejín filozofie, čiastočne z metodológie vied (rozvíjanej pod názvom *Vedoslovie* v rámci tradičnej logiky) a tiež vznikli práce z tradičnej logiky. Výnimočne prenikli do dizertačných prác prvky modernej logiky, najmä v doktorskej dizertačnej práci Jaromíra Červenku (1929).⁶

Po roku 1939, keď J. Tvrdý na základe rozhodnutia ľudáckeho režimu bol nútený odísť z filozofickej fakulty do Čiech (zahynul v koncentračnom tábore v Mauthausene v roku 1942), začal uskutočňovať prednášky z logiky na Filozofickej fakulte UK profesor dr. Nikolaj Onufrijevič Losskij (v školskom roku 1942 – 1943) a následne doc. Dr. Svätopluk Štúr, neskôr profesor filozofie (v školskom roku 1946 – 1947). Obsah a štruktúra ich prednášok neprekročila rozsah tradičnej logiky a problémy modernej formálnej logiky na nich už vôbec nedostali priestor.

Podobná situácia vo výučbe logiky ako na filozofickej fakulte bola aj na gymnáziách a neskôr po roku 1948 na gymnáziách a stredných školách. Na týchto inštitúciách sa prednášala tradičná logika a tento stav pretrvával, ako uvidíme, omnoho dlhšie. Zmeny v oblasti výučby logiky na gymnáziách a stredných školách nastali až po roku 1960, keď sa na určitý krátky čas presadilo na týchto školách vyučovanie modernej formálnej logiky. Spreádzali ho však veľké ťažkosti, až nakoniec na týchto školách zaniklo.⁷

⁶ Tematiku doktorských dizertačných prác realizovaných vo filozofickom seminári so spomínanou problematikou pozri VICENÍK, ref. 2, s. 442.

⁷ Stručne charakterizujeme chápanie tradičnej logiky, aby sme mohli prístupnejšie poukázať, čo znamenal prechod od tradičnej logiky k modernej formálnej logike. František Krejčí charakterizoval tradičnú logiku ako vedu „o zákonoch správneho myslenia“. Myšlienka „vyvodená podľa zákonov správneho myslenia je logicky správna“, je tiež pravdivá a všeobecne platná. Myšlienku vyvodenú (odvodenú) v rozpore so zákonmi logiky nazýva nelogickou, a teda je nepravdivá a neplatí všeobecne. F. Krejčí odlíšil logickú správnosť a formálnu správnosť. „Logické zákony sa netýkajú len formálnej správnosti, ale správnosti myslenia vôbec, t.j. tak, aby sa myšlienka podľa nich utvorená zhodovala so skutočnosťou, čo sa nazýva vecnou správnosťou“. Zároveň zdôrazňuje, že „ak myšlienka, z ktorej vychádzame, je pravdivá a postupujeme správnou formou, sú vyvodené myšlienky logicky správne, pravdivé“. Naopak, ak „vychádzame z nepravdivej myšlienky, i keď postupujeme správnou formou, sú vyvodené myšlienky nelogické, nepravdivé“. Postupovať správnou formou teda u Krejčího znamená postupovať podľa zákonov logiky. Tradičná logika sa delila na 1. elementárnu – skúma podmienky správnosti myslenia; 2. vedoslovnú – vykladá cestu k získavaniu nových poznatkov. Predmetom elementárnej logiky sú pojmy, súdy a spôsoby získavania pravdivých myšlienok z iných pravdivých myšlienok, čiže je to analýza úsudkov. Hlavnú pozornosť tradičná logika venovala typu subjekt-predikátových úsudkov (sylogizmov). Vedoslovie (názov metodológie vied tradičnej logike) skúma podmienky vednej sústavy všeobecne (systematika) a triedenie všetkého vedenia na jednotlivé celky a napokon ako získavame nové poznatky (heuristika). Tradičná logika bola rozvíjaná pod vplyvom silného psychologizmu. Pozri: KREJČÍ, František. *Logika*. Praha : nakladateľ I. L. Kober, 1914, s. 3-7.

Veda vo svojom vývoji prešla mnohými zmenami. Dôležitou zložkou týchto zmien bolo vyčleňovanie jednotlivých vied z filozofie a tiež zložitý proces ich inštitucionalizácie spojenej, ako zdôraznila Barbara Tuchaňská, so vznikom rôznych organizačných foriem príslušných vedeckých inštitúcií. Medzi takéto inštitúcie patrili aj univerzity so svojimi organizačnými zložkami. Tradičná logika po roku 1918 našla svoje inštitucionálne ukotvenie na filozofickej fakulte, na jej filozofickej stolici, kde získala priestor a podmienky na napĺňanie svojich funkcií: výučbu, výskum, prípravu nových pracovníkov pre daný odbor a podobne. Jej rozvojové možnosti, najmä z pohľadu asimilácie nových poznatkov, ktoré sa naakumulovali od konca 19. storočia a začiatkom 20. storočia, boli výrazne obmedzené pretrvávajúcou tradíciou a konzervativizmom k zmenám v oblasti logiky, ignoranciou výsledkov formujúcej sa modernej formálnej logiky. Zároveň kritika utvárajúcej sa formálnej logiky bola často založená na nedostatočných argumentoch.

Pre prijatie a rozvíjanie nových výsledkov modernej formálnej logiky existovali viaceré prekážky. Po vzniku Univerzity Komenského jej jednotlivé zložky zápasili s nedostatkom finančných prostriedkov, literatúry a jej prísunom do budovaných seminárnych knižníc. Práce z modernej formálnej logiky boli svojím charakterom a formou, pripomínajúcou práce matematikov, v našom prostredí ťažko zrozumiteľné. U nás sa na rozdiel od iných krajín (Nemeccko, Anglicko, Poľsko, Rakúsko a pod.) nesformovala skupina matematikov, ktorá by mohla danú problematiku asimilovať a rozvíjať. Ťažko bolo možné predpokladať, že by prechod k modernej formálnej logike nastal na gymnáziách, kde sa dôsledne uplatňovala výučba podľa schválených osnov tradičnej logiky. No aj napriek týmto objektívnym nedostatkom sa vytvorili podmienky na akceptovanie výsledkov modernej formálnej logiky.

Po roku 1918 obnovila činnosť aj **Matica slovenská** (MS), kde medzi vzniknutými odbornými odborami bol aj filozofický odbor. Avšak vzhľadom na zameranie Matice slovenskej a personálne obsadenie bolo ťažké (hoci nie úplne vylúčené) predpokladať, že sa v rámci filozofického odboru začne rozvíjať formálna logika.

Najväčšie predpoklady na realizáciu obsahových zmien existovali na univerzite. Na príslušnej filozofickej fakulte, kde sa vyučovala logika, sa uskutočňovali prednášky, semináre, písali sa dizertačné práce a existovala voľnosť vo výbere tém (hoci istým spôsobom limitovaná dominantným zameraním profesorov na iné odbory a nie logiku). V tomto kontexte treba povedať, že na Slovensku z univerzity vyšli absolventi a doktorandi, ktorí preukázali schopnosť prijať a tiež publikovať výsledky z modernej formálnej logiky. Takéto práce však vznikli prevažne na mimouniverzitných pracoviskách.

Dôležitým prvkom inštitucionalizácie logiky bolo vytvorenie priestoru na publikovanie výsledkov, inštitucionalizácie publikačných prostriedkov (vydávanie časopisov, monografií, zborníkov a podobne) a tým možnosť prezentácie výsledkov vedeckej práce. Na filozofickej

fakulte sa na podnet prof. Dr. Miloša Weingarta 17. novembra 1921 rozhodlo o vydávaní vedeckého orgánu fakulty pod názvom *Sborník filosofickej fakulty* a prvý zborník zahŕňal práce za roky 1921 – 1923.

V zahraničí vydávanie podobných zborníkov bola bežná prax, u nás to bolo nówum. Taký zborník v tom čase nevychádzal ani v Prahe, ani v Brne.⁸ Neskôr vznikli aj ďalšie časopisy a zborníky ponúkajúce možnosť publikovania. Takým bol časopis *Bratislava*, ktorý vydávala *Učená spoločnosť Šafárikova*. Prvý ročník časopisu vyšiel v roku 1927, ale práce z logiky sa v prvých ôsmich (1927 – 1934) ročníkoch neobjavili. V tridsiatych rokoch 20. storočia boli publikované články s logickou a metodologickou problematikou v časopisoch *Prúdy*, *Slovenské smery*, *Panorama*, *Elán*, *Slovenské pohľady*.

1.1. Od tradičnej logiky k modernej formálnej logike

Sústredíme svoju pozornosť na skúmanie prechodu od tradičnej logiky k modernej formálnej logike. V literatúre sa ako synonymá k termínu „formálna logika“ používali termíny „logistika“, „matematická logika“, „symbolická logika“ a zriedkavo „moderná logika“. Termín „matematická logika“ alebo „symbolická logika“ používali najmä matematici. Prechod od tradičnej logiky k formálnej logike predpokladal uskutočnenie zmien – reflektovať výsledky formulujúcej sa formálnej logiky, akceptovať ich, využívať vo výučbe, urobiť ich predmetom výskumov, publikovať výsledky. Tieto problémy si budeme všímať a analyzovať v období od roku 1918, osobitne od počiatkov výučby tradičnej logiky na Filozofickej fakulte UK (1925), až do času, keď môžeme hovoriť o medzníku, prelome znamenajúcom paradigmatický prechod od tradičnej logiky k formálnej logike a budeme sledovať aj zmeny od tradične rozvíjanej metodologickej problematiky k modernej metodológii vied.

Tento proces neprebíhal v ideovom vzduchoprázdne, uskutočňoval sa v rámci filozofických inštitúcií, v prostredí, ktoré mohlo tento proces urýchľovať alebo ho brzdiť. Na filozofickej fakulte v Bratislave pôsobili českí profesori, ktorí nepochybne mali zásluhu o rozvoj a kontinuitu rozvoja logiky na Slovensku, najmä zabezpečením jej výučby, témami seminárnych prác, vedením dizertačných prác. Nepochybne u nich existovala aj istá tolerancia k výberu tematiky, jej spracovaniu a vyjadreniu vlastných názorov študentov a dizertantov, tak potrebná v danej dobe pre pestovanie a rozvoj logiky. Myšlienková orientácia českých profesorov bola „pozitivisticko-realistická“, nadväzujúca na učenie Tomáša G. Masaryka a na pozitivismus Augusta Comta. Zdrojom ich názorov nebol novopositivismus (logický empirizmus), ktorý v tridsiatych rokoch prenikol do nášho prostredia a mal vplyv na šírenie modernej formálnej logiky a modernej metodológie vied. V ideovom spektre u nás mala v danej dobe priestor náboženská filozofia. K formálnej logike zaujímali ambivalentný postoj. Za

⁸ NOVÁK, Jozef – SOPUŠKOVÁ, Alžbeta. *Filozofická fakulta Univerzity Komenského*. Bratislava : Vydavateľstvo UK, 1987, s. 31-32.

nástroj filozofovania považovali kanonizovanú tradičnú filozofiu. Do ideového prostredia postupne prenikli idey marxistickej filozofie. Iracionálne smery sa logickou problematikou fakticky nezaoberali.

1.2. Dvadsiate a tridsiate roky

V období dvadsiatych a tridsiatych rokov 20. storočia možno pozorovať nesmelé zárodky procesu prechodu od tradičnej logiky k modernej formálnej logike na Slovensku. Tento proces sa postupne zrýchľoval a na intenzite (z hľadiska našich pomerov a možností) získal až v štyridsiatych rokoch. Moderná logika vo svete od konca 19. storočia do konca štyridsiatych rokov 20. storočia zaznamenala rozkvet a dosiahla významné výsledky. O tento rozvoj sa zaslúžili také osobnosti svetovej formálnej logiky, ako sú Gottlob Frege, Giuseppe Peano, Bertrand Russell, Alfred North Whitehead, David Hilbert, Jan Łukasiewicz, Rudolf Carnap, Alfred Tarski, Gerhard Gentzen, Kurt Gödel a mnohí ďalší. Bola vyslovená priliehavá metafora, že 20. storočie je zlatým vekom logiky. V stredoeurópskom priestore sa sformovali a vznikli významné školy: *Lvovsko-varšavská škola a Viedenský krúžok*, ktoré významne ovplyvňovali rozvoj formálnej logiky a modernej metodológie vied. Rozvoj logiky a metodológie vied nemohol zostať bez úplnej odozvy ani v podmienkach vývoja týchto disciplín na Slovensku.

Pokiaľ sa zameriame na zmeny logiky ako vedy na Slovensku, možno ich sledovať a charakterizovať na základe analýzy dobových, predovšetkým publikovaných prác a ďalších materiálov týkajúcich sa výskumu a výučby logiky.

Už v roku 1923, dva roky pred začiatkom výučby logiky na filozofickej fakulte, vyšla učebnica profesora Evanjelického kolegiálneho slovenského gymnázia v Prešove Jozefa Koreňa *Logika I-II*. Význam tejto učebnice spočíva v tom, že *je to prvá (doteraz známa) učebnica napísaná v slovenskom jazyku* a je to aj prvý pokus o kodifikáciu slovenskej terminológie. Práca má charakter (súdobej) učebnice tradičnej logiky s jej psychologizmom. Predmetom takto chápanej logiky je ustanovenie zákonov, ktorými sa má riadiť myslenie, ktoré má byť správne. Je to veda normatívna. Člení sa na elementárnu časť (učenie o pojmoch, súdoch a úsudkoch) a metodologickú časť (skúma definície, triedenie, dôkaz a heuristiku). Aj samotná štruktúra a obsah učebnice neprekračuje kodifikovaný obsah a štruktúru tradičnej logiky.⁹

V tom istom roku vyšla štúdia Huga Szántóa zameraná na riešenie filozofického problému vzťahu medzi logikou a realitou, t. j. medzi stanoviskom herbartovcov (existovať môže, len čo je logické), stanoviskom filozofov, ktorí uznávajú neporušiteľnosť zásad tradičnej logiky, a stanoviskom filozofov (hegelovcov), podľa ktorých realita porušuje zásady logiky, najmä

⁹ Bližšie pozri KOREŇ, Jozef. *Logika I-II*. Prešov : Štichovo nakladateľstvo, 1923, s. 4-6. Čitateľ si môže tradičný rodokmeň tejto učebnice porovnať s Krejčího charakteristikou tradičnej logiky. Pozri pozn. 6. Systematickú a kritickú analýzu tejto práce, avšak s ocenením jej významu pozri CMOREJ, Pavel. Počiatky logiky na Slovensku – logika v „logike“ Jozefa Koreňa. In VICENÍK – CMOREJ, ref. 3, s.73-98.

zásady sporu a vylúčenia tretieho. Jeho analýzy vyúsťujú do metafyzických záverov. Spor medzi herbartovcami a hegelovcami považuje za rozhodnutý v prospech hegelovcov. Zaujímavé sú jeho znalosti a reflexia výsledkov matematickej logiky, najmä pokusov redukovať matematiku na logiku (logicizmus), a jeho odmietnutie tohto pokusu. Využíva poznatky o Russellovom pokuse riešiť antinómie v matematike a úsilie riešiť vzťahy medzi euklidovskými a neeuklidovskými geometriami na riešenie a zdôvodnenie potreby novej logiky (na báze Hegelovej dialektiky). Z hľadiska našej tematiky treba pozitívne hodnotiť predovšetkým autorove znalosti a reflexiu problémov vzťahu logiky a matematiky, ako aj výsledky Russellových pokusov riešiť antinómie v matematike.¹⁰

V nasledujúcom období až do polovice tridsiatych rokov 20. storočia sa neobjavili práce, ktoré by znamenali posun od tradičnej logiky, ktorá stále dominovala v našom prostredí, k modernej formálnej logiky. Tento posun nezaznamenala ani monografia Svätopluka Štúra *K logickým problémom súčasnej filozofie* publikovaná v roku 1936.¹¹ Charakter tejto práce je epistemologický. Jej cieľom bola analýza problematiky logiky v súčasnej filozofii, avšak samotný termín „logika“ je používaný mnohoznačne. Štúr vo svojich analýzach nedocenil význam modernej logiky a jej odlišnosť od tradičnej logiky. O jej vzťahu k filozofii sa vyjadroval veľmi kriticky a odmietavo.

Trochu inak sa javí pohľad na vzťah tradičnej logiky a modernej formálnej logiky v práci J. Tvrdeho *Logika*, ktorá vyšla v roku 1937. Štruktúra práce je v súlade s tradičnou logikou, rozlišuje elementárnu logiku a vedoslovie. Samotná logika „je veda o všeobecných formách vedome odôvodneného myslenia, t. j. myslenia, ktoré vedome vedie k pravde“, nie k pravde materiálnej, ale logickej (formálnej) pravde. A teda logika je veda formálna. Tvrdý odlišuje logiku od psychológie. Psychológia hľadá podľa neho faktické podmienky myslenia (ide o skúmanie myslenia de facto), logika kladie dôraz na správnosť myslenia a skúma myslenie de iure. Psychológia skúma subjektívne myslenie, logika objektívne myslenie vedomé si svojej formy. Subjektívne myslenie nepatrí do logiky. Logiku nemožno miešať ani s noetikou, ani s metafyzikou. Tvrdý zdôrazňuje vzťahové chápanie logiky. Vzťahy tvoria posledné logické prvky. Mnohé vlastnosti vzťahu majú význam pre logiku. Dôležité sú statické, korelatívne vzťahy, inovatívne, nemenné v štruktúrach. Bez nich by nebolo možné logické myslenie. Zákony dôležité pre modernú logiku boli získané indukciou, a teda logika nie je čisto deduktívnou vedou.¹² Pozitívne treba hodnotiť Tvrdeho úsilie odlíšiť predmet logiky a jej chápanie ako samostatnej vedy od psychológie, noetiky a metafyziky. Na pozíciách tradičného chápania zostáva vo zvýrazňovaní významu indukcie a jej miesta v logike (formálnej logike).¹³

¹⁰ SZÁNTÓ, Hugo. Nová logika, nová metafyzika. In *Ruch filozofický II*, 1921, s. 65-67.

¹¹ ŠTÚR, Svätopluk. *K logickým problémom súčasnej filozofie*. Bratislava : Knižnica Prúdov, 1936, 85 strán

¹² TVRDÝ, Jozef. *Logika*. Praha : Melantrich, 1937, s. 3-5, 54, 56, 60.

¹³ Systematickú analýzu Tvrdeho chápania logiky pozri CMOREJ, Pavel. Elementárna logika Josefa Tvrdeho. In VICENÍK – CMOREJ, ref. 3, s. 99-130.

Tvrďý patrí medzi autorov, ktorí sledovali rozvoj modernej logiky. Svedčí o tom časť práce venovaná dejinám logiky, najmä časti venované modernej formálnej logike, jeho informácie o algebraickej logike (Augustus de Morgan, George Boole), o symbolickej logike Charlesa Sandersa Peircea, reflexia výsledkov G. Fregeho, B. Russella, G. Peana, ale aj prác predstaviteľov Lvovsko-varšavskej školy a Viedenského krúžku.¹⁴

Možno súhlasiť s názorom, že v Tvrďého analýze logiky prevláda tradičný prístup, v niektorých smeroch prekračujúci hranice tradičnej logiky. V mnohých smeroch platí, že „Tvrďý zostal niekde na polceste medzi starou, konfúzne psychologizujúcou a zavádzajúcou filozofujúcou tradičnou logikou a novou, búrlivo sa vyvíjajúcou symbolickou logikou. Napriek tomu svojou pedagogickou činnosťou a Logikou sa významne podieľal na príprave podmienok na prijatie a pochopenie modernej logiky v jej súčasnej podobe“.¹⁵

V tridsiatych rokoch prejavil Igor Hrušovský výrazný záujem o problematiku rozvíjanú stupencami logického empirizmu. Ich metodologická koncepcia mala výrazný vplyv na formovanie Hrušovského koncepcie teórie vedy (vedeckej filozofie, metodológie vedy). Táto tematika dominovala v jeho činnosti od druhej polovice tridsiatych rokov do roku 1948. I. Hrušovský svoje aktivity od roku 1937 rozvíjal na pôde **Spolku pre vedeckú syntézu** (založený 23. júla 1937). V programe tohto združenia vystúpila do popredia snaha otvoriť v záujme rozvoja slovenskej vedy priestor pre prenikanie najnovších teoreticko-metodologických poznatkov, výsledkov svetovej vedy a modernej filozofie. Združenie plnilo dôležitú funkciu v integrácii pokrokovej slovenskej inteligencie, vytváralo priestor pre racionálne riešenie problémov a predstavovalo bariéru proti iracionalistickým a mystickým koncepciám, ktoré mali na Slovensku živnú pôdu. Svoje miesto mali v tomto združení aj problémy teórie vedy rozvíjané v danej dobe I. Hrušovským. Na formovanie Hrušovského koncepcie teórie vedy vplýval dominantne logický empirizmus, ale tiež marxistická filozofia a iné filozofické koncepcie užšie späté aj s jeho prírodovedeckým vzdelaním (bol absolventom biológie v Prahe).

Vplyv logického empirizmu sa prejavil už v jeho prvej práci *Invencia a vývoj* (1935)¹⁶ – konkrétne v terminologickom aparáte tejto práce (vedecká metóda, induktívny pochod, verifikácia, pravdepodobnosť, analytickosť a pod.). Najvýraznejšie sa vplyv logického empirizmu ukázal monografií *Teória vedy* (1941),¹⁷ v rámci ktorej sformuloval vlastný model vedeckého poznania. Reflektoval syntaktické a tiež sémantické analýzy vedeckého poznania, zohľadnil výsledky logického empirizmu pri axiomatickej výstavbe vedeckých systémov a sformuloval svoj názor na metódu overovania vedeckých teórií.

¹⁴ Tvrďý, ref. 10, s. 14-49, najmä s. 38-49.

¹⁵ CMOREJ, ref. 11, s. 129.

¹⁶ HRUŠOVSKÝ, Igor. *Invencia a vývoj*. Bratislava : J. Otto, 1935.

¹⁷ HRUŠOVSKÝ, Igor. *Teória vedy*. Bratislava : SUS, 1941.

V ďalších svojich prácach spresňoval vlastný model vedeckého poznania. Predovšetkým už v práci *Invencia a vývoj* (1942) naznačil problém dynamiky vedeckého poznania a pripustil možnosť nových a radikálnych skúseností, radikálnych zmien, kríz vo vede. Tieto názory kontinuoval aj v *Teórii vedy* a napokon svoje chápanie vývinu vedeckého poznania rozšíril v práci *Vývin vedeckého myslenia* (1942), kde zohľadnil vplyv vnútorných a vonkajších faktorov na vývin vedeckého poznania. Vonkajšie faktory dovtedy neboli v centre Hrušovského analýz.¹⁸ Vo svojej poslednej významnej práci *Problémy noetiky*¹⁹ Hrušovský ďalej venoval pozornosť spresneniu vedeckého poznania a jeho znakov (intersubjektívnosť, formulovanie vedeckých zákonov a teórií, funkciám teórie ako vysvetľovacia, predikčná a ďalej doplnil ďalšie znaky vedy (mutabilnosť, otvorenosť, historickosť) a diskutoval otázky overovania vedeckých teórií (konfirmáciu) a miesta falzifikácie ako negatívneho overenia teórií.

I. Hrušovský zohľadnil vo svojej teórii vedy vývin vedeckého poznania. Tento problém nebol predmetom skúmania v rámci logického empirizmu. Odmietal oddelenie filozofie od vedy na základe verifikácie, ktorá tvorila demarkačné kritérium medzi filozofiou a vedou. Verifikácia ako kritérium demarkácie vyžadovala, aby do vedy patrili len tvrdenia úplne verifikované, to znamená, ktorých pravdivosť bola definitívne a konečne zistená (R. Carnap).

Hrušovský odmietol heuristickú funkciu indukcie, čiže funkciu indukcie ako nástroja formulovania vedeckých hypotéz (zákonov). Prijal názor, že hypotézy sú výsledkom invencie, ne-mechanickej indukcie (hypotézy vymýšľame). Vo svojej práci systematicky sledoval zmeny v rámci koncepcie logického empirizmu a modifikoval v tomto smere aj vlastný model vedeckého poznania. Dopracoval sa k modelu nazývaného hypoteticko-konfirmačný model. Východiskom tohto modelu sú hypotézy (tie sú vymýšľané, sú výsledkom invencie). Z týchto hypotéz deduktívne odvodzujeme dôsledky (výroky pozorovaní), ktoré následne overujeme a zisťujeme, či sú pozitívne potvrdené (konfirmované), t. j. neexistujú výroky o pozorovaní, ktoré by boli s nimi v spore. Samozrejme, nevylučuje sa ani ich vyvrátenie (falzifikácia). Počet pozitívnych testov môže podľa Hrušovského i logických empiristov zvyšovať stupeň potvrdenia hypotézy.

Koncepcia modelu vedeckého poznania budovaná na základe modernej formálnej logiky a ďalšie analýzy vedeckého poznania sa výrazne odlišujú svojou presnosťou a rozsahom, spôsobom analýzy od analýz realizovaných v tradičnej logike v rámci vedoslovnia (tradične rozvíjanej metodológie vied). I. Hrušovský sa svojimi prácami výrazne zaslúžil o rozvíjanie modernej metodológie vied u nás a o prienik poznatkov modernej formálnej logiky do nášho prostredia.²⁰

¹⁸ HRUŠOVSKÝ, Igor. *Vývin vedeckého myslenia*. Trnava : F. Urbánek a spol. 1948.

¹⁹ HRUŠOVSKÝ, Igor. *Problémy noetiky*. Trnava : Nakladateľstvo Urbánek, 1948.

²⁰ Analýze Hrušovského koncepcie teórie vedy bolo venovaných mnoho prác: BAKOŠ Vladimír et al. *Filozofické iniciatívy Igora Hrušovského*. Bratislava : Filozofický ústav SAV, 2009; BAKOŠ, Vladimír. Hrušovského úsilie o konštitúciu vedeckej filozofie. In *Filozofia*, 1987, roč. 42, č. 4, s. 325-338. BODNÁR, Ján.

1.3. Od konca tridsiatych rokov po koniec štyridsiatych rokov

Koncom tridsiatych a začiatkom štyridsiatych rokov minulého storočia, takmer paralelne so zmenami v teórii vedy, možno zaznamenať zmeny v oblasti výskumu logiky, ktoré môžeme charakterizovať postupným ústupom od problematiky tradičnej logiky a rastom dominantnosti otázok modernej formálnej logiky. Nárast štúdií s novou tematikou nebol kvantitatívny, ale z hľadiska obsahu, štruktúry a použitých metód išlo o práce už z modernej formálnej logiky.

Tento proces začal svojou štúdiou J. Červenka venovanou stoickej logike²¹. Ide o prvú moderne spracovanú štúdiu z dejín logiky u nás. Názov štúdie je zhodný s názvom jeho dizertačnej práce (1929). Červenka sústreďuje pozornosť na postavenie logiky v stoickej filozofii a jadro tvorí výklad stoickej logiky. Uskutočnil porovnanie tejto logiky s aristotelovskou logikou. Poukazuje na význam stoikov ako tvorcov výrokovej logiky. Inšpirácie našiel aj v prácach J. Łukasiewicza venovaných histórii výrokovej logiky. Venuje pozornosť aj stoickej teórii úsudkov a ďalším problémom. Práca je napísaná na základe výbornej znalosti uchovaného materiálu. Jeho argumenty sú podporené textami zo zachovaných prameňov.²²

Ďalšia Červenková je bola v našich podmienkach prvou prácou z modernej formálnej logiky, ktorá sa venuje sa problematike neklasických logík a problémom mnohohodnotových logík.²³ Hoci bola napísaná už okolo roku 1940, vyšla až v roku 1945. Neklasické mnohohodnotové logiky porušujú princípy klasických logík (princíp dvojhodnotovosti), ktoré pri výrokoch (oznamovacích vetách) uvažujú len s hodnotou pravda a nepravda. Mnohohodnotové logiky pracujú s viac ako dvomi pravdivostnými hodnotami. Červenka v práci analyzoval najmä systémy mnohohodnotových logík J. Łukasiewicza (tvorca mnohohodnotových logík) a stručne charakterizoval systémy mnohohodnotovej logiky Emila L. Posta.

V rokoch 1940 – 1941 vydal Stanislav Felber rad štúdií venovaných modernej formálnej (symbolickej) logike a ich možným aplikáciám. Jeden z článkov bol venovaný problémom moderných matematických výskumov, smerom, ktoré zaujímali matematikov, logikov a filozofov.²⁴ Podal vecnú informáciu o axiomatickej výstavbe euklidovskej geometrie, vzniku neeuklidovských geometrií a o formalistickom, intuicionistickom a logicistickom smere v matematike.

Od problému invencie k dialektike bytia . In Hrušovský Igor. *Dialektika bytia*. Bratislava : Nakladateľstvo Pravda, 1990, s. 5-48; CMOREJ, Pavel. Od Teórie vedy k Problémom noetiky. In BAKOŠ et al., ref. 20, s. 110-131; FILKORN, Vojtech. Teória vedy I. Hrušovského. In *Filozofia*, 1987, roč. 42, č. 4, s. 424-434; MIHINA, František. Hrušovského iniciatívy vo filozofii vedy. In *Filozofia*, 1998, roč. 53, č. 9, s. 581-590; VICENÍK, Jozef. Teória vedy. In BAKOŠ et al., ref. 20, s. 46-109; ZIGO, Milan. Hrušovského výklad vývinu vedeckého myslenia. In *Filozofia*, 1998, roč. 53, č. 9, s. 559-566 a mnoho ďalších.

²¹ ČERVENKA, Jaromír. Zásluhy stoikov o logiku. In *Sborník prác profesorov evanjelického kolegiálneho slovenského gymnázia v Prešove*. Ed. Dr. Ervin Lazar a Július Žilka. Prešov : Evanjelické kolégium, 1940.

²² Pozri GAHÉR, František. Jaromír Červenka ako historik logiky. In VICENÍK – CMOREJ, ref. 3, s. 131-143.

²³ ČERVENKA, Jaroslav. K problému logiky o více hodnotách. In *Česká mysl*, roč. 39, 1945, s. 46-113.

²⁴ FELBER, Stanislav. Základy matematiky. In *Sborník prác profesorov evanjelického kolegiálneho gymnázia v Prešove*. Ed. Dr. Ervin Lazar a Julius Žilka. Prešov : Evanjelické kolégium, 1940, s. 173 – 186.

Ďalšiu zo štúdií venoval skúmaniu logickej štruktúry definícií používaných na vymedzenie významu pojmov vo fyzike. Pri ich analýze využil najnovšie poznatky modernej formálnej logiky (R. Carnapa, Waltera Dubislava, Clarena Irwinga Lewisa, J. Łukasiewicza a ďalších).²⁵

Posledné dve štúdie Stanislava Felbera sú venované symbolickej logike reprezentovanej v tridsiatych a štyridsiatych rokoch logistikou (dobový názov pre symbolickú, resp. formálnu logiku). V prvej z týchto štúdií skúma jazyk výrokovej logiky, podáva výklad výrokových funkcií (výrokových spojok) a ich charakteristiku metódou tabuliek pravdivostných hodnôt a analýzu rozširuje aj na predikátovo-logické výrazy.²⁶ V druhej z uvedených štúdií jadro analýzy tvorí výklad axiomatických systémov výrokovej logiky (Fregeho implikačno-negačný systém a Russellov a Whiteheadov implikačno-alternatívny systém).²⁷

V danom období vyšla štúdia Karola Kattoša, ktorá nadväzovala na Tvrdeho zdôrazňovanie významu zásad tradičnej logiky (zásady identity, zásady sporu a zásady vylúčenia tretieho). Odmietol v nej aprioristické chápanie axióm, čo podľa neho (v zhode s Tvrdým) má za dôsledok odmietnutie zásady dostatočného dôvodu. Axiómy považoval za výsledok použitia metódy indukcie. Tieto názory boli rezíduami tradičnej logiky. Dôležité však bolo, že sa sústredil na analýzu štruktúry a základných vlastností teoretických systémov (bezrozpornosť, nezávislosť axióm, úplnosť systému), čo predstavovalo tematiku modernej formálnej logiky, na filozofické a metodologické problémy.²⁸

V rokoch 1945 – 1948 vyšli štúdie Vojtecha Filkorna. V jednej z nich analyzoval maticovú (tabuľkovú) metódu výstavby dvojhodnotovej a trojhodnotovej logiky. Formuloval otvorený problém vzťahu indukcie a dedukcie. Následne skúmal modely dvojhodnotovej, troj- a viachodnotových logík.²⁹ V ďalšej štúdií V. Filkorn skúma problém čiastočnej a úplnej redukcie funkcií v n-hodnotových logikách.³⁰

Štúdie publikované v rokoch 1940 – 1948 znamenali, podľa nášho názoru, rozhodujúci krok na ceste od tradičnej logiky k modernej formálnej logike. Do popredia vystúpili 1. problémy klasickej výrokovej a predikátovej logiky a metódy ich výstavby; 2. otázky neklasických, osobitne mnohohodnotových logík; 3. otázky vlastnosti systémov klasickej logiky; 4. filozofické otázky modernej formálnej logiky; 5. problémy dejín logiky. Od tohto obdobia proble-

²⁵ FELBER, Stanislav. Fyzikálne pojmy. In *Filozofický zborník*, II, č. 1. Vydáva Matica slovenská, 1941, s. 110-118.

²⁶ FELBER, Stanislav. Symbolická logika. In *Filozofický zborník*, III, č.1. Vydáva Matica slovenská, 1941, s. 27-36.

²⁷ FELBER, Stanislav. Symbolická logika. In *Filozofický zborník*, III, č. 2. Časopis filozofického odboru MS, 1942, s. 105-119.

²⁸ KATTOŠ, Karol. Logické axiómy. In *Filozofický zborník*, II, 1941, č. 3, s. 156-171, 225-239.

²⁹ FILKORN, Vojtech. Logika a jej metódy. In *Philosophica slovacica* II-III, 1947-1948, s. 58-115.

³⁰ FILKORN, Vojtech. Problémy formačných pravidiel v n-hodnotovej logike. In *Filozofický zborník*, IX, č. 1-4. Vydáva Matica slovenská, 1948, s. 256-268.

matika tradičnej logiky ustúpila do úzadia, nebola predmetom osobitného výskumného záujmu a štúdie s touto problematikou fakticky absentujú.³¹

Situácia vo výučbe logiky zostávala na gymnáziách a stredných školách nezmenená. Vyučovala sa tradičná logika.

Prechod od tradičnej logiky k modernej formálnej logike sa dá stručne charakterizovať v nasledovných bodoch: predovšetkým, moderná formálna logika 1. zásadne odmieta psychologizmus tradičnej logiky a je založená na princípe antipsychologizmu (avšak neznamená to, že spochybňovala psychológiu ako vedu). 2. mnohé problémy tradičnej logiky asimilovala do vlastného systému a analyzovala modernými exaktnými metódami. 3. prekonala tradičnú logiku šírkou svojich analýz, začala skúmať problémy, ktoré tradičná logika nemala vo svojom programe. To znamenalo: 4. presnejšie určenie predmetu modernej formálnej logiky – začala skúmať nové problémy, na ktoré mala k dispozícii nové prostriedky (metódy); 5. skúmala systémy výrokovej a predikátovej logiky, jazyk logiky, pravidlá deduktívneho usudzovania a vlastnosti logických systémov a 6. prekonala tradičnú logiku exaktnosťou metód a tiež dosahom svojich aplikácií; 7. objavila a rozvíjala nové typy logík, neklasické logiky; 8. novým spôsobom sa pozrela na dejiny logiky a 9. formálna logika sa stala samostatnou vedou.³²

Usilovali sme sa ukázať počiatky procesu inštitucionalizácie logiky po roku 1918, ktorej prvá etapa bola ukončená v roku 1948 prechodom od tradičnej logiky k modernej formálnej logike. Charakteristické pre tento proces bolo, že rozvoj logiky sa uskutočňoval v podmienkach filozofickej stolice, v rámci ktorej boli plnené jej základné funkcie – výučba a výskum. Zároveň prechod od tradičnej k modernej formálnej logike a k počiatkom modernej metodológie vied sa väčšinou uskutočnil mimo univerzitného prostredia, väčšina pracovníkov, ktorí sa o to zaslúžili, pracovala mimo univerzity, hoci niektorí z nich boli absolventmi tejto inštitúcie. Proces profesionalizácie bol fakticky v zrodke a vyžadoval si čas.

II. etapa (1949 – 1962)

Po roku 1949 sa komplikovala aj personálna situácia a znížil sa výskumný potenciál dôležitý pre rozvoj logiky. J. Tvrďý opustil z politických dôvodov Univerzitu Komenského v roku 1939. K. Kattoš a S. Felber prestali publikovať práce z logiky (S. Felber sústredil pozornosť na filozofické problémy matematiky). I. Hrušovský zmenil na dlhé obdobie výskumnú orientáciu a len okrajovo sa vracal k problémom teórie vedy. J. Červenka prestal po roku 1945 publikovať v oblasti logiky a pôsobil v Prahe. Kontinuitu v oblasti výskumu logiky

³¹ Podrobnejšiu analýzu publikácií v rokoch 1940-1948, ktoré znamenali paradigmatický prechod od tradičnej logiky k modernej formálnej logike pozri CMOREJ, Pavel. Karol Kattoš o logických axiómách. In VICENÍK – CMOREJ, ref. 3, s. 141-148. SZOMOLÁNYI, Ján. Moderná formálna logika na Slovensku v prvej polovici 20. storočia. In VICENÍK – CMOREJ, ref. 3, s. 149-160.

³² VICENÍK, Jozef. Proces inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky na Slovensku po roku 1918. In ref. 3, s. 40-42, 57.

a metodológie vied začal zabezpečovať V. Filkorn, ktorý začal v roku 1948 pracovať v rámci filozofického seminára na FF UK v Bratislave.

V roku 1949 vystúpila do popredia úloha zabezpečiť prípravu kvalifikovaných pracovníkov, ktorí by mohli perspektívne začať pracovať v oblasti formálnej logiky a metodológie vied. Príchod V. Filkorna na fakultu znamenal zmenu vo výučbe logiky a metodológie vied. V školskom roku 1949/1950 začal V. Filkorn prednášať logiku v rámci študijného odboru filozofia. Vo svojich kurzoch sa zameriaval na modernú formálnu logiku. Zmena kurzov v oblasti metodológie vied sa uskutočnila v rokoch 1952 – 1956. Začiatkom päťdesiatych rokov bola **Katedra dejín filozofie a logiky** FF UK jediným pracoviskom, kde sa uskutočňovala výučba logiky a metodológie vied. Výučbu logiky na odbore filozofia a ďalších odboroch zabezpečoval V. Filkorn okrem výučby na psychológii, kde výučbu logiky v niektorých rokoch realizoval P. Pavlíček.

V päťdesiatych rokoch, už pred vznikom samostatnej Katedry logiky FFUK, sa začali rozvíjať kontakty s českými a poľskými logikmi. Nadviazala sa spolupráca s českými logikmi (Otakárom Zichom, Karlom Berkom, Pavlom Maternom a ďalšími), ktorá sa v ďalšom období rozširovala a v rôznych formách, aj osobných, pretrváva až dodnes. Možno hovoriť o kontinuite tradície, ktorá vznikla pôsobením profesorov J. Tvrdeho a J. Krála pred druhou svetovou vojnou na Slovensku.

V roku 1956 sa V. Filkorn ako asistent Katedry filozofie a dejín logiky FFUK zúčastnil na študijnom pobyte na Filozofickej fakulte Varšavskej univerzity. Zúčastňoval sa na prednáškach a seminároch významných poľských logikov a tiež na vedeckých zasadaniach odboru logika (organizovaných každý týždeň), na ktorých sa zúčastňovali pracovníci z Varšavskej univerzity a Poľskej akadémie vied. Mal mnoho osobných stretnutí a diskusií s najvýznamnejšími poľskými logikmi, osobitne s Kazimierzom Ajdukiewiczom, Tadeuszom Kotarbińským, ďalej s Janinou Kotarbińskou, Andrzejom Mostowským, Romanom Suzskom, Henrykom Greniewským, Jerzym Lósom, Mariou Kokoszynskou-Lutmanovou, Helenou Rasiowou a Stanislawom Jaśkowským. Vplyv poľskej logiky a metodológie vied na rozvoj týchto disciplín na Slovensku bol významný.

V rokoch 1950 – 1962 postupne rástol počet odborov, kde sa vyučovala logika a metodológia vied (odbor filozofia – dvojsemestrálny kurz logiky a metodológie vied), psychológia (výučba logiky od polovice 50-tych rokov), od 1962 výučba na odboroch pedagogika a novinárstvo.

Rozvoj logiky a metodológie bol však nerozlučne spojený s rastom počtu pracovníkov, ktorí sa zamerali na problematiku formálnej logiky a tiež metodológie vied. Prelomové sú roky 1959 – 1961. V roku 1959 ukončil štúdium filozofie Augustín Riška, v roku 1961 Pavel Cmorej, ktorý ukončil kombináciu filozofia – psychológia. Obaja sa stali členmi Katedry dejín

filozofie a logiky FF UK a boli zapojení do výučby logiky. Jadro budúcej samostatnej katedry logiky, o ktorej vytvorení sa uvažovalo už skôr, bolo konštituované.

Po rokoch sa situácia menila aj vo výbere tém diplomových prác. Objavili sa práce z logiky a metodológie vied, resp. na hranici filozofie a metodológie vied venované problémom vzťahu logiky a dialektiky (Štefan Knotek, 1955), vedeckej metodológie (Július Švihran, 1955), induktívnym postupom (Ján Goldrich, 1957), vzťahu filozofie a vedy (Milan Zigo, 1958) problematike definícií (A. Riška, 1959), definície pravdy (P. Cmorej, 1961). Z hľadiska získania študentov pre prácu v oblasti logiky a metodológie vied to malo veľký význam.

Získať z relatívne malého počtu študentov v odbore záujemcov o výskum v oblasti logiky a metodológie vied nebolo jednoduché. Hľadali sa preto aj iné formy oslovenia. Koncom päťdesiatych rokov sa začala pod vplyvom V. Filkorna a tiež študentov A. Rišku a P. Cmoreja formovať skupina študentov, ktorí prejavili záujem hlbšie sa zaoberať štúdiom formálnej logiky a metodológie vied. Takto vznikol **krúžok logiky**, ktorého práce sa začali zúčastňovať od roku 1958 A. Riška, P. Cmorej, Roman Peter Hambálek a Jaroslav Martinka. V ďalších rokoch 1959 sa rozšíril krúžok o poslucháčov odboru filozofia Jána Šefránka, Marty Kremskej, Jozefa Viceníka a začiatkom šesťdesiatych rokov sa začali jeho práce zúčastňovať aj študenti z iných odborov, najmä lingvistiky. Krúžok logiky vyvíjal aktívnu činnosť. Postupne, od roku 1958, jeho členovia začali študovať práce z logiky od významných predstaviteľov logiky (Stephena C. Kleenyho, Henryka Greniewského, O. Zicha, K. Ajdukiewiczza, Alonza Churcha). Diskutovali o problémoch, získavali zručnosti riešením úloh a problémov, pripravovali práce na študentské vedecké konferencie, formovali nesmierne plodné prostredie a využívali každú príležitosť na vzájomné stretnutia. Krúžok plnil nielen úlohu vo formovaní prostredia, ale významnú samovzdelávaciu funkciu. Treba zdôrazniť, že študenti filozofie nemali taký intenzívny kurz logiky a rozsah výučby, aby to stačilo na ich kvalitnejšiu profesionálnu prípravu. To zostávalo predovšetkým na nich.

V roku 1963, už po vzniku Katedry logiky FF UK (1962) sa krúžok premenoval na **Bratislavský logický krúžok (Bralok)**, ktorý sa neskôr transformoval na stály seminár v rámci katedry logiky. Krúžok logiky a neskôr stály seminár okrem dôležitej funkcie samovzdelávacej funkcie, diskusného klubu plnil i organizačné funkcie, ktoré úzko súviseli s prácou katedry.

Členovia krúžku zabezpečovali informácie o novej literatúre, využívali možnosti získať novú literatúru a začali si budovať osobné knižnice. Realizovali objednávky literatúry z logiky a metodológie vied najmä v Poľskej knihe (Bratislava, Praha) a v Sovietskej knihe (Bratislava, Praha, Ostrava).

Na samostatnej Katedre logiky FF UK sa vytvoril precízny a koordinovaný systém zahŕňajúci objednávky a nákup kníh a časopisov. V tomto smere pracovníci katedry úzko spolupracovali

s ústrednou knižnicou FF UK, Ústrednou knižnicou SAV a Univerzitnou knižnicou. Výsledkom bolo, že v týchto inštitúciách bola sústredená dobrá knižničná a časopisecká literatúra k logike a metodológii vied. Pracovníci katedry spracovávali a neustále dopĺňali bibliografiu prác z tejto problematiky.

V rokoch 1949 – 1961 sa postupne darilo sformovať nový výskumný potenciál a pripraviť študentov, ktorí mohli začať pracovať v oblasti logiky, metodológie vied, a prijať ich za učiteľov na Katedru dejín filozofie a logiky FF UK. Avšak dôležitým predpokladom bolo zabezpečiť nielen personálny potenciál, ale i kontinuitu vedeckého výskumu v oblasti logiky a metodológie vied.

Zmeny, ktoré zaznamenal výskum v oblasti formálnej logiky a metodológie vied v rokoch 1949 – 1962, by sa dali zhrnúť nasledovne: 1. dominantné miesto mala problematika metodológie vied; 2. menej intenzívnejšie boli výskumy v oblasti formálnej logiky; 3. svoje miesto mali filozofické a metodologické problémy logiky a matematiky a 4. pokračovalo sa vo výskume povahy matematiky a čiastočne i logiky. Logická problematika sa intenzívnejšie začala rozvíjať až po roku 1962, čo sa prejavilo aj v publikovaní prác z logiky. Zásluhu na tom mala predovšetkým generácia mladých pracovníkov, ktorí začali pracovať na samostatnej katedre logiky.

Kontinuitu výskumu a výučby v oblasti logiky a metodológie vied zabezpečoval po roku 1948 V. Filkorn. V rokoch 1948 – 1960 napísal celý rad štúdií. Prevažná väčšina z nich nie je venovaná problémom formálnej logiky, ale ide o práce, ktoré sú prípravou na systematické práce (monografie) vydané v tomto období. V týchto prácach V. Filkorn postupne buduje vlastnú, originálnu koncepciu metodológie vied. Skôr ako stručne charakterizujeme Filkornovu koncepciu metodológie vied, len naznačíme základnú problémovú orientáciu vybraných Filkornových štúdií.

Filkorn v štúdiu z rokov 1947 – 1948 podal jednu zo svojich charakteristík logiky ako rozvinutia myšlienkového poriadku, ktorý má účasť na každom poznaní. Ukázal funkcie logiky (vedeckej logiky) vo vývine vedeckého poznania. Za dôležité považoval hľadanie stále bohatších systémov logík. V tomto smere za perspektívne pokladal systémy mnohohodnotových logík.³³ Ďalšia Filkornova štúdia bola venovaná Aristotelovej logike, kde podal charakteristiku logiky. Logika je v nej chápaná ako metodológia vied.³⁴ Ďalší súbor prác venoval problémom kauzálnej analýzy a kauzálnej logike³⁵ a napokon pozornosť venoval problému logickej kategórie

³³ FILKORN, Vojtech. Logika jej metódy. In *Philosophica slovacca*, II.-III., 1947 -1948, s. 322-357.

³⁴ FILKORN, Vojtech. Aristotelova logika. In *Filozofický sborník SUVU*, VII, 1952, s. 74-108.

³⁵ FILKORN, Vojtech. Kauzálna logika. In *Slovenský filozofický časopis* (ďalej *SFC*), XIII, 1958, č. 2, s. 95-117; FILKORN, Vojtech. Kauzálna logika. In *SFC*, XIII, 1958, č. 3, 209-219; FILKORN, Vojtech. Kauzálna logiky. In *SFC*, XIV, 1959, č. 4, s. 327-357; FILKORN, Vojtech. Kauzálna analýza. In *Filozofický časopis*, X, 1955, č. 2. 95-117.

zákonov.³⁶ Práve uvedené problémy majú dôležité miesto v jeho koncepcii metodológie vied, ktorej výklad ponúkol vo svojich troch monografiách: v *Predheglovskej logike* (1933), *Metóde vedy* (1956) a *Úvode do metodológie vied* (1960).³⁷

V *Predheglovskej logike* sú naznačené základné problémy, ktoré rozvíjal vo svojich neskorších prácach, samotný výraz „predheglovská logika“ chápal ako synonymum výrazu „preddialektická logika“. Pozornosť sústredil na skúmanie Aristotelovej logiky a na logiku vedy galileovského obdobia. Tieto analýzy rozšíril v nasledujúcich monografiách o analýzu kauzálnej logiky a naznačil prístup k analýze dialektickej logiky.

Jadro Filkornovej koncepcie metodológie vied tvorí analýza a rozlíšenie základných období vo vývine vedy – klasifikačného, vzťahového, kauzálneho a dialektického obdobia, ktorým zodpovedá klasifikačná analýza, vzťahová analýza, kauzálna analýza a dialektická analýza. Každý z uvedených druhov analýz zodpovedá príslušný typ logiky (primeraný daným typom analýzy), a to klasifikačná logika, vzťahová logika, kauzálna logika a dialektická logika. Zároveň každému typu analýzy zodpovedá príslušný typ racionality. V tejto koncepcii sú vyjadrené aj základné typy vývinu logiky, ktorá poskytuje v danej etape vedy primerané nástroje na objavenie a formulovanie príslušných vedeckých zákonov (klasifikačných, kauzálnych a dialektických), ktoré sú vyjadrením aj príslušných typov všeobecna. Zložkou každého typu analýzy sú kategórie (systémy kategórií), ktoré usmerňujú analýzy. V daných typoch analýz majú miesto príslušné druhy indukcie a tiež dedukcie.

V. Filkorn vo svojich ďalších prácach danú koncepciu rozvíjal, modifikoval, zohľadnil nové problémy a usiloval sa nájsť na tieto problémy odpovede. Nepodarilo sa mu vypracovať v duchu svojho projektu kauzálnu logiku. Nezrealizoval ani projekt výstavby dialektickej logiky.

Z ďalších štúdií, ktoré boli publikované v období rokov 1949 – 1962, je možné spomenúť Felberovu prácu k vedeckému zákonu, Illenčíkovu prácu k logickej analýze jazyka (prvá štúdia tohto druhu u nás), ovplyvnenú koncepciou poľského logika H. Greniewského.³⁸ Svoje miesto mali aj Felberove práce k filozofii matematiky a logiky nadväzujúce na problematiku, ktorú skúmal aj pred rokom 1948. Taktiež vyšla štúdia A. Rišku venovaná logickej analýze definícií (1959).³⁹

³⁶ FILKORN, Vojtech. Logická kategória zákona. In *Filozofický časopis*, VIII, 1953, č. 1, s. 233-267.

³⁷ FILKORN, Vojtech. *Predheglovská logika*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1953; FILKORN, Vojtech. *Metóda vedy*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1956; FILKORN, Vojtech. *Úvod do metodológie vied*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1960.

³⁸ Pozri ILLENČÍK, Vojtech. O logickej stavbe jazyka. In *Slovenský filozofický časopis*, XIII, 1958, č. 4, s. 320-345.

³⁹ Podrobnejšiu a konkrétnejšiu analýzu vedných problémov i ďalších otázok, ktoré boli predmetom analýz z logiky a metodológie vied v rokoch 1949 – 1962, pozri: SZOMOLÁNYI, Ján. Formálna logika na Slovensku v päťdesiatych rokoch. In VICENÍK – CMOREJ, ref. 3, s. 191-196; ČERNÍK, Václav. Počiatky rozvoja modernej metodológie vied na Slovensku v rokoch 1949-1962. In VICENÍK – CMOREJ, ref. 3, s. 208-226.

III. etapa (1962 – 1970)

V rokoch 1960 – 1961 sa začalo konkrétne uvažovať o založení samostatnej katedry logiky. Dôležité bolo, že sa koncom päťdesiatych rokov vytvorili aj základné personálne podmienky na jej založenie. Výskum v oblasti logiky a metodológie vied a založenie novej samostatnej katedry logiky mali podporu v osobe I. Hrušovského, ktorý pracoval na Katedre dejín filozofie a logiky. Proti založeniu samostatnej katedry logiky neboli námietky ani na Katedre dejín filozofie a logiky FF UK, ani na úrovni FF UK. Proces vzniku samostatnej **Katedry logiky** FF UK bol úspešne dovíšený v roku 1962. Jej prvým vedúcim sa stal prof. Vojtech Filkorn, DrSc., a prvými jej asistentmi sa stali A. Riška a P. Cmorej. Od 1. decembra 1962 sa ako študent stal jej členom Roman P. Hambálek (na polovičný úväzok) a v roku 1963 začal ako študent na katedre pracovať (na polovičný úväzok) Jozef Viceník.

Nové možnosti pre rozvoj formálnej logiky a metodológie vied znamenal vznik **Katedry filozofie prírodných vied** na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v roku 1968. Vedúcim katedry sa stal Miroslav Kusý a v roku 1966 Václav Černík. Katedra sa premenovala na **Katedru filozofie a metodológie vied** Prírodovedeckej fakulty UK. Profilovala sa na výučbu filozofie, osobitne prírodných vied, logiku a metodológiu vied. Od roku 1964 začali na katedre postupne pracovať J. Šefránek, Jaroslav Kops, Alica Borovská, Jolana Vargová. Rozvíjala sa spolupráca medzi Katedrou logiky FF UK a novovzniknutou katedrou na Prírodovedeckej fakulte UK a taktiež medzi Katedrou filozofie a metodológie vied v Prahe. Jedným z výsledkov tejto spolupráce bolo organizovanie spoločných celoštátnych československých filozoficko-metodologických seminárov.

Približne v rokoch 1965 – 1966 nastala aj ďalšia inštitucionálna zmena – vznikol **Kabinet metodológie vied** pri Katedre logiky FF UK a mohol začať prijímať pracovníkov na vyčlenené miesta na vedecký výskum. Kabinet bol *de iure* schválený vo Vedeckej rade Univerzity Komenského až 1. júna 1968. Jeho dobudovanie narážalo na problém získavania pracovných miest.

Vznikom Katedry logiky FF UK sa vytvorili priaznivejšie podmienky na budovanie odboru, zabezpečovanie výučby logiky a metodológie vied a rozvíjanie vedeckovýskumnej činnosti v daných vedných oblastiach.

III.1. Výučba logiky

V roku 1966 (16. decembra) bol vypracovaný dlhšie pripravovaný „Návrh perspektívneho vývoja Katedry logiky FF UK a Kabinetu metodológie vied FF UK“. Týkal sa skvalitňovania výučby logiky a metodológie vied, jej rozširovania nielen na FF UK, ale aj mimo fakulty, ďalej rozvíjania výskumnej činnosti, spracovania osnov a programov výučby pre odbory, na

ktorých sa zabezpečovala výučba, ďalšieho kvalifikačného rastu pracoviska a jeho personálneho budovania. Uvažovalo sa o zmene Kabinetu metodológie vied FF UK na Ústav metodológie ako jediné pracovisko tohto druhu na Slovensku. Tento projekt sa nepodarilo zrealizovať.

V rokoch 1962 – 1970, po vzniku samostatnej katedry logiky, pokračoval trend rozširovania výučby logiky a metodológie vied, rast počtu poslucháčov v rámci týchto kurzov, nárast úväzkov učiteľov a výrazne sa zvýšili nároky na zabezpečenie výučby.

Jadro výučby logiky a metodológie vied bolo naďalej v odbore filozofia (z oboch predmetov sa realizovali dvojsemestrálne kurzy). V ďalších odboroch, ktorých počet v šesťdesiatych rokoch výrazne vzrástol, sa realizovali väčšinou jednosemestrálne kurzy. Tak to bolo na psychológii, novinárstve, knihovníctve, sociológii v kombinácii, pedagogickej psychológii, špeciálnej a liečebnej pedagogike, pedagogike a politológii (v dennom štúdiu aj v štúdiu popri zamestnaní).

V rokoch 1962 – 1970 sa začala výučba aj na ďalších fakultách: Právnickej fakulte UK (R. P. Hambálek), novovytvorenej Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach (P. Cmorej a R. P. Hambálek), Pedagogickej fakulte UPJŠ v Prešove (Jaromír Danek, František Siska), Pedagogickej fakulte v Nitre (Š. Knotek). Na mimobratislavských fakultách, okrem právnickej fakulty v Košiciach, zabezpečovali výučbu ich vlastní učitelia, väčšinou absolventi FF UK. Katedra logiky FF UK zabezpečovala výučbu logiky aj na Podnikovom inštitúte pri Úrade pre patenty a vynálezy v Bratislave a po roku 1968 aj v Prahe (R. P. Hambálek).

V rokoch 1964 – 1968 boli vypísané aj výberové prednášky pre poslucháčov 4. a 5. ročníka, najmä z oblasti logickej sémantiky a pragmatiky a ich aplikácie vo filozofii (V. Filkorn, A. Riška, P. Cmorej). V tomto kontexte treba uviesť, že programy a osnovy boli dôsledne vypracované a samotná výučba realizovaná v súlade s obsahom modernej formálnej logiky a metodológie vied. Vo výučbe sa využívali učebnice a práce českých logikov (O. Zicha, Ota Weinbergera, Pavla Tichého, P. Maternu, Miroslava Jaurisa a Miroslava Mlezivu), práce poľských logikov (K. Ajdukiewicz, T. Kotarbińskiego, preklad logiky A. Tarského a práca Jerzyho Ślupeckého a Ludwika Borkowského).

V šesťdesiatych rokoch sa vážne uvažovalo o obnovení výučby logiky na stredných školách, čo sa v roku 1967 aj zrealizovalo. Avšak výučba nebola personálne pripravená, nebol dostatok učiteľov, ktorí by mohli výučbu kvalifikovane zabezpečiť. Krátkodobé kurzy prípravy učiteľov, ktoré zabezpečovala Katedra logiky FF UK v Bratislave, Trenčíne a v Banskej Bystrici, nemohli byť z hľadiska požadovanej úrovne výučby účinné, čo sa aj potvrdilo. Riešenie tohto problému sa skôr videlo v návrhu (1966) zavedenia postgraduálneho štúdia logiky s perspektívou otvoriť po ďalšom personálnom dobudovaní katedry študijný odbor logika v kombinácii s filozofiou alebo matematikou.

V rokoch 1963 – 1970 do výučby logiky a metodológie vied výrazne prenikali aj poznatky, ktoré boli výsledkom štúdia najnovšej literatúry v týchto odboroch v zahraničí a v našich podmienkach predstavovali výraznú inováciu obsahu výučby a používaných metód.

V rokoch 1949 – 1962 (do vzniku samostatnej katedry logiky) bolo publikovanie prác zabezpečené vo filozofickom časopise⁴⁰ a zborníku *Philosophica*, ktorý vydávala Katedra dejín filozofie a logiky FF UK.

III.2. Výskum logiky

Výskum logiky a metodológie vied v rokoch 1962 – 1970 sa líšil z mnohých hľadísk od výskumu v rámci týchto vedných disciplín oproti predchádzajúcim obdobiam. Predovšetkým

1. šírkou problémových okruhov a konkrétnych problémov, ktoré sa stali predmetom analýzy;
2. spôsobom analýzy a využívaním metód formálnologickej analýzy a ďalších prostriedkov;
3. reflexiou výsledkov, ktoré sa dosiahli v oblasti logiky a metodológie vo svete, a rešpektovaním nových výskumných trendov;
4. spojením vedeckého výskumu s využívaním jeho výsledkov vo výučbe;
5. výrazným rastom kvalitatívnych ukazovateľov a nepochybne aj kvalitou výsledkov.

Vzhľadom na rast publikačných výstupov v oblasti logiky a metodológie vied nemôžeme väčšiu pozornosť venovať systematickej analýze dosiahnutých výsledkov. Sústredíme sa na stručnú charakteristiku vybraných výsledkov v rámci jednotlivých problémových okruhov, pri výsledkoch uvedieme základné bibliografické údaje a pri niektorých prácach uvedieme len autorov a odkážeme na práce, kde sú dané výsledky systematickejšie analyzované. Nepôjde nám o dôsledne chronologické uvádzanie prác, ktoré v analýze zohľadníme.

V rokoch 1962 – 1970 pokračovala tradícia skúmania filozofických problémov logiky, osobitne vzťahu logiky a reality. Okolo týchto otázok sa rozvinula diskusia, ktorej sa zúčastnili V. Filkorn, Ján Kocka, I. Hrušovský, A. Riška a P. Cmorej. Sústredili pozornosť na hľadanie odpovede na otázku, či logické výroky (zákony) vypovedajú niečo o skutočnosti.⁴¹

Ďalší problémový okruh zahŕňa problematiku dejín logiky. V. Filkorn a A. Riška vo svojich štúdiách sa venujú analýze Leibnizovej logiky. Problematike dejín logiky je venovaná Filkornova monografia, anglický preklad jeho *Predheglovskej logiky*.⁴²

⁴⁰ Filozofický časopis vychádzal pod rôznymi názvami: *Philosophica slovacica* (1946 – 1949), Filozofický zborník SAV (1950 – 1952), Filozofický časopis Filozofického ústavu SAV (1953 – 1956), *Otázky marxistickej filozofie* (1961 – 1965) a *Filozofia* (1966 – doteraz).

⁴¹ Pozri FILKORN, Vojtech. Logika a realita. In *Otázky marxistickej filozofie*, XIX, 1964, č. 2, s. 149-169; Hrušovský Igor. Dialektika denotácie a syntaxe. In *Otázky marxistickej filozofie*, XIX, 1964, č. 3, s. 225-237; KOCKA, Ján. Logické zákony a realita. In *Otázky marxistickej filozofie*, XX, 1965, č. 1, s. 52-63; CMOREJ, Pavel - RIŠKA, Augustín. Logické zákony a „hovorenie o svete“. In *Otázky marxistickej filozofie*, XX, 1965, č. 4, s. 361-376.

⁴² FILKORN, Vojtech. *Pre-dialektical logic*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1963.

Osobitný prínos pre rozvoj logiky na Slovensku mala problematika logickej sémantiky a pragmatiky. Bol to intenzívny vstup tejto problematiky do nášho prostredia a výrazne ovplyvnil zameranie výskumov v oblasti formálnej logiky. Toto smerovanie bolo v súlade s výskumami tejto problematiky vo svete. Analýzy zahrnuli širokú škálu problémov: logickú teóriu významu, komparáciu rôznych koncepcií významu a zmyslu jazykových výrazov, problémy synonymie, logickej pragmatiky, logických antinómií, logickej teórie modelov a podobne. Výrazne do výskumu tejto problematiky zasiahla nová generácia mladých logikov (A. Riška, P. Cmorej, J. Šefránek).⁴³

V slovenskej logickej literatúre zaujala dôležité miesto analýza rôznych druhov uvažovania, ich klasifikácia. Pri analýze tejto problematiky sa prejavil vplyv poľskej logiky (osobitne K. Ajdukiewicz). V procese tejto analýzy sa dotvárala aj slovenská terminológia.⁴⁴

Osobitne treba vyčleniť problematiku výkladu základov logiky, ktoré sa využívali vo výučbe. Sem treba zaradiť Cmorejov cyklus štúdií k formálnej logike a Šefránkove skriptá venované výkladu základov formálnej logiky.⁴⁵

Miesto medzi problematikou analyzovanou v šesťdesiatych rokoch mali práce P. Cmoreja a J. Šefránka venované problematike výstavby exaktnej filozofie prostriedkami formálnej logiky, inšpirované názormi J. Łukasiewicza a jeho programom exaktnej filozofie. Štúdie vyvolali ohlas medzi filozofmi a stali sa predmetom diskusií (Josef Cibulka, V. Černík, V. Filkorn, M. Kusý).⁴⁶

Úspešný rozvoj logiky a metodológie vied koncom šesťdesiatych rokov vrcholil vydaním samostatných monografických prác z radov mladej nastupujúcej generácie A. Rišku a J. Šefránka. Obe práce svojou štruktúrou, problematikou a spôsobom jej riešenia boli v súlade so živou problematikou v oblasti metodológie vied a aplikáciami formálnej logiky pri analýze metodologických a filozofických otázok. Práca A. Rišku sa zamerala na skúmanie

⁴³ Pozri: CMOREJ, Pavel. Antinómie. In *Filozofia*, XXII, 1967, č. 4, s. 432-438; CMOREJ, Pavel. Synonymita a extenzionálna izomorfia. In *Filozofia*, XXIV, 1969, č. 4, s. 378-398; CMOREJ, Pavel. Niektoré problémy synonymity jazykových výrazov. In *Filozofia*, XXV, 1970, č. 5, s. 430-432; RIŠKA, Augustín. Intenzia a význam. In *Filozofia*, XXII, 1967, č. 2, s. 172-187; RIŠKA, Augustín. O logickej pragmatike. In *Filozofia*, XXI, 1966, č. 3, s. 269-280; RIŠKA, Augustín. Teória modelov a použitie logického aparátu. In *Otázky marxistickej filozofie*, XIX, 1964, č. 1, s. 56-65; ŠEFRÁNEK, Ján. Fixovanie významu empirických predikátov. In *Filozofia*, XXII, č. 2, s. 152-168 a ďalšie.

⁴⁴ CMOREJ, Pavel. O niektorých druhoch uvažovania. In *Filozofia*, XXI, 1966, č. 2, s. 152-166; CMOREJ, Pavel. Uvažovanie a jeho klasifikácia u K. Ajdukiewicza. In *Filozofia*, XXI, 1966, s. 591-603.

⁴⁵ CMOREJ, Pavel. Úvod do formálnej logiky. 1 – 14. In *Filozofia*, XXII, 1967 až XIV, 1969, č. 6; ŠEFRÁNEK, Ján. Úvod do logiky a metodológie vied. Bratislava: Univerzita Komenského, 1970.

⁴⁶ CMOREJ, Pavel – ŠEFRÁNEK, Ján. Úsilie o exaktívnu filozofiu. In *Filozofia*, XXI, 1966, č. 4, s. 395-410; CMOREJ, Pavel. Ideál o možnosti exaktnosti. In *Filozofia*, XXV, 1970, č. 1, s. 47-59. Cmorejov článok je v istom zmysle spresnením chápania exaktnosti a istou reakciou na diskusiu. Treba spomenúť ešte články zreteľne metodologicky a logiky orientované: FILKORN, Vojtech. Metodológia ako exaktná veda. In *Filozofia*, XXIV, 1969, č. 4, s. 351-367; ČERNÍK, Václav. Ontický proces a smerová logika L.S. Rogovského. In *Filozofia*, XXIV, 1969, č. 2, s. 175-185.

zložitých vzťahov medzi metodológiou vied, logikou a filozofiou. Jadro práce tvorí analýza metodologickej problematiky vo filozofii, analýza filozofických metód, vzťahu jazyka a filozofie, problému významu a pravdivosti, a teda otázky, o čom hovoria filozofické výroky. Jej cieľom bolo ukázať možnosti analytického spôsobu filozofovania.⁴⁷ Monografia J. Šefránka sa zamerala na analýzu jazyka a jeho funkcií v procese poznávania, na analýzu pojmov a charakteristiku presného jazyka. Popri tom sa orientuje na skúmanie vedeckých teórií, ich štruktúry, spôsobov výstavby a funkcií, ktoré plnia vo vedeckom poznaní. Napokon je predmetom analýzy problém overovania platnosti poznatkov v deduktívnych a empirických vedách. Cieľom práce bolo, ako hovorí autor, „*podat' elementárny a systematický úvod do analytickej teórie poznania*“.⁴⁸

V šesťdesiatych rokoch mala svoje miesto vo výskume logiky na Slovensku aj ďalšia zaujímavá problematika, ktorá bola predmetom analýzy: problematika teórie systémov (R. P. Hambálek), otázky vedeckého predvídania (J. Švihran), problematika definícií (J. Viceník), analýza vedeckých zákonov (V. Černík), problémy kauzality (Milan Burica, Jozef Coufal), koncepcie francúzskeho neonacionalizmu (M. Zigo) a podobne.⁴⁹

Šesťdesiate roky 20. storočia možno považovať za obdobie najdynamickejšieho rozvoja logiky a metodológie vied. Po roku 1918 sa proces inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky a metodológie uskutočňoval v rámci filozofickej stolice na FF UK, po roku 1948 na Katedre dejín filozofie a logiky FF UK. Ich rozvoj bol zabezpečovaný v rámci odboru filozofie a v rámci tejto inštitúcie logika a metodológia vied dlhé obdobie plnili svoje základné funkcie (výučbu, výskum, realizovala publikačnú činnosť, postupne sa formoval potenciál budúceho samostatného pracoviska). Treba objektívne povedať, že logika a metodológia vied našla v podmienkach filozofického pracoviska dobré podmienky a aj podporu a tiež istý stupeň autonómie. Úplný status samostatného vedného odboru a organizačnej jednotky získala v roku 1962 vznikom Katedry logiky a metodológie vied FF UK. Celková situácia v šesťdesiatych rokoch až do roku 1968 bola priaznivá nielen pre intenzívny rozvoj logiky a metodológie vied, ale aj pre ďalšie odbory.

Situácia sa výrazne skomplikovala po roku 1968, po vstupe vojsk Varšavskej zmluvy do Československa, a v roku 1969, po začatí tzv. procesu normalizácie. Tento proces výrazne zasiahol aj pracoviská na vysokých školách a v ďalších inštitúciách. Výnimku netvorilo ani pracovisko, kde sa realizovala výučba a výskum logiky a metodológie vied. Bola zrušená Katedra

⁴⁷ RIŠKA, Augustín. *Metodológia a filozofia*. Bratislava : Epoque, 1968.

⁴⁸ ŠEFRÁNEK, Ján. *Logika, jazyk a poznanie*. Bratislava : Epoque, 1970.

⁴⁹ Podrobnejšiu a systematickejšiu analýzu výsledkov logických a metodologických skúmaní: Pozri: GAHÉR, František, Logika na Slovensku v rokoch 1960 – 1970. In: VICENÍK – CMOREJ, ref. 3, s. 227-240; ČERNÍK, Václav – VICENÍK, Jozef. Diskusia o povahe filozofie a metodológie vedy na Slovensku v rokoch 1963 – 1970. In VICENÍK – CMOREJ, ref. 3, s 241-273; VICENÍK, Jozef - ČERNÍK, Václav. Proces inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky a metodológie vied na Slovensku v rokoch 1949 – 1970. In VICENÍK – CMOREJ, ref. 3, s. 164-190.

filozofie a metodológie vied. Vedúci katedry bol preradený do Kabinetu metodológie vied FF UK, ďalší pracovníci stratili zamestnanie a nemohli publikovať. Z Katedry logiky FF UK jeden pracovník po nepredĺžení pobytu zostal pracovať v USA a ďalší pracovník bol preradený na učiteľské miesto a mal zákaz publikovania. Takto boli postihnutí aj ďalší pracovníci, ktorí zabezpečovali výučbu a výskum logiky a metodológie na mimobratislavských pracoviskách. Znamenalo to výrazný zásah do výučby týchto disciplín, zníženie výskumného potenciálu a reálne zúžilo priestor pre rozvoj formálnej logiky a metodológie vied v nasledujúcich rokoch.

Cituj:

VICENÍK, Jozef. Náčrt dejín logiky a metodológie vied na Slovensku v rokoch 1918 – 1970. In *Forum Historiae*, 2011, roč. 5, č. 1. ISSN 1337-6861. http://www.forumhistoriae.sk/FH1_2011/texty_1_2011/vicenik.pdf

...

Prof. PhDr. Jozef Viceník, CSc. je vedúcim vedeckým pracovníkom Filozofického ústavu SAV. Vo svojej vedecko-výskumnej činnosti sa orientoval na problematiku teórie poznania, všeobecnej metodológie vied, a dejín logiky a metodológie vied na Slovensku. V súčasnosti sa zameriava na problematiku metodológie sociálnych a humanitných vied. Problematike týchto výskumných oblastí sú venované výsledky jeho vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti.